

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲/۴۱۷

۱۳۲۹ / ۹ / ۱۶

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

مرکز اطلاعات مدارک علمی ایران
تعمیرت مدارک

**گروگانگیری
در سفارتخانه آمریکا
و آغاز جنگ ایران و عراق**

8931

نگارش: حمید حبیبی

استاد راهنما: دکتر مصطفی ملکوتیان

استاد مشاور: دکتر سید احمد موثقی

رساله (پایان نامه) برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته علوم سیاسی

خرداد ۱۳۲۹

۳۱۴۱۷

برگ اطلاعاتی پایان نامه کارشناسی ارشد

دانشکده: حقوق و علوم سیاسی گروه: علوم سیاسی

۱ - عنوان پایان نامه: گروگانگیری در سفارتخانه آمریکا و آغاز جنگ ایران و عراق

۲ - مشخصات استاد راهنما و مشاورین

محل اشتغال	مرتبۀ علمی	نام و نام خانوادگی	مستولیت
دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران	استاد یار	دکتر مصطفی ملکوتیان	استاد راهنما
دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران	استاد یار	دکتر سید احمد موثقی	استاد مشاور
			استاد مشاور دوم (حسب مورد)

۳ - مشخصات دانشجو

نام و نام خانوادگی: حمید حبیبی شماره دانشجویی: ۷۷۱۳۳۵ رشته و گرایش: علوم سیاسی با گرایش اندیشه سیاسی

۴ - نیمسال اخذ واحد پایان نامه: نیمسال اول سال تحصیلی: ۷۸ - ۷۹ تعداد واحد: ۴

۵ - اطلاعات مربوط به موضوع پایان نامه

الف - تعریف مسأله یا فرضیه: وقوع یکی از طولانی‌ترین جنگ‌های بعد از جنگ جهانی دوم، متفکران و صاحب نظران را بر آن داشت که به تبیین علل وقوع آن بپردازند. با توجه به وقوع گروگانگیری در سفارتخانه آمریکا در ایران به فاصله اندکی قبل از شروع جنگ ایران و عراق، به نظر می‌رسد در بین متغیرهای دخیل در آغاز جنگ هشت ساله فوق، صاحب نظران عمده‌ا یا سهداً کمتر به بررسی رابطه بین این دو متغیر پرداخته‌اند. در حالی که می‌تواند رابطه‌ای مثبت بین متغیر مستقل گروگانگیری در سفارتخانه آمریکا در ایران و وقوع جنگ وجود داشته باشد به گونه‌ای که گروگانگیری می‌تواند علت اصلی جنگ قلمداد شود.

آغاز جنگ ایران و عراق $\xrightarrow{+}$ گروگانگیری در سفارتخانه آمریکا

X

Y

ب - هدف از طرح مورد نظر و ضرورت انجام آن: با توجه به این که انقلاب اسلامی در کانون یکی از مهمترین مراکز دارای اهمیت استراتژیک به وقوع پیوست، اساس استراتژی منطقه‌ای آمریکا را فرو ریخت و استراتژی جهانی دفاع از پیرامون یا کانتینمنت را با مشکل جدی مواجه ساخت و با حادثه گروگانگیری، موجب تحقیر آمریکا در جهان گردید. از سوی دیگر مقامات آمریکایی به ویژه رئیس جمهور را بیش از پیش به بحران سازی و مسئله آفرینی در داخل ایران و داشت و حتی به سیاست براندازی نظام جمهوری اسلامی سوق داد؛

حال این سؤال اساسی مطرح می‌شود که علل تکوین جنگ ایران و عراق چه بود و چه ارتباطی بین گروگانگیری در سفارتخانه آمریکا به عنوان متغیر مستقل و آغاز جنگ ایران و عراق به عنوان متغیر وابسته وجود داشت؟

پاسخگویی به این مسأله به منظور تبیین یکی از مهمترین پدیده‌های قرن بیستم ضرورت دارد و انشاء... به رفع نقیصه علمی در خصوص این پدیده کمک خواهد کرد.

ج - روش های اجرایی طرح:

با توجه به متغیرهای دخیلی که پژوهشگران در خصوص آغاز جنگ ایران و عراق شناسایی کرده اند، بهترین روش برای انجام پژوهش حاضر با توجه به فرصت زمانی محدود، آزمون فرضیه های جانشین رقیب با استفاده از روش گروه شاهد و آزمون فرضیه اصلی به شیوه مثبت و با روش تجزیه و تحلیل داده ها به نظر می رسد.

د - سابقه علمی: گذشته از انجام بیش از هفده مورد تحقیق دانشجویی و انجام تحقیق پیرامون همین موضوع که با پیشنهاد استاد گرامی جناب آقای دکتر افتخاری صورت گرفت، یک پایان نامه نیز در مقطع کارشناسی تحت عنوان بررسی موضع جمهوری اسلامی در برابر بحران دوم خلیج فارس تدوین کردم.

ه - پیشنهاد دهنده موضوع پروژه: دکتر قاسم افتخاری

و - از امکانات و همکاری کدام سازمان و یا واحد صنعتی جهت انجام این پروژه استفاده می شود (حسب مورد):
در حال حاضر با هیچ سازمان و واحد صنعتی جهت انجام این پروژه صحبتی صورت نگرفته و صرفاً از کتابخانه ها و خانه مطبوعات و برخی مؤسسات و مراکز آموزش عالی در سطح استانهای تهران و قم انشاء... استفاده خواهد شد.
ز - برنامه زمانی، پیش بینی کلی از فهرست مطالب پایان نامه و مراجع اصلی (از صفحه پیوست استفاده گردد):

۶ - تاریخ و امضاء دانشجو و استاد راهنما و مشاورین:

دانشجو: استاد راهنما: استاد مشاور: استاد مشاور دوم (حسب مورد):

۷۸/۷/۲۵

این پیشنهاد در تاریخ تصویب شد. در کمیته تحصیلات تکمیلی گروه نیاز به اصلاحات دارد. مطرح و نظر کمیته به شرح ذیل اعلام گردید: تصویب نشد.

اسامی و امضاء اعضای کمیته تحصیلات تکمیلی گروه

۱ -	۶ -
۲ -	۷ -
۳ -	۸ -
۴ -	۹ -
۵ -	۱۰ -

۷۸/۷/۲۵

امضاء مدیر گروه و تاریخ:

توجه: مطالب این فرم حتی الامکان با ماشین تایپ گردد در غیر این صورت کاملاً خوانا نوشته شود.
ارسال تصویر مناسب فرم فوق پس از تأیید و امضاء جهت بایگانی در پرونده دانشجو در سرپرستی تحصیلات تکمیلی دانشکده ضروری است.

برگ اطلاعاتی پیوست

۱- برنامه زمانی انجام پایان نامه: با توجه به این که نقطه تمرکز این پژوهش از نظر موضوعی (تکوین جنگ ایران و عراق)، از نظر زمانی (سالهای ۸۱ - ۱۹۸۰) و از نظر مکانی (خلیج فارس) می باشد، پیش بینی می شود، انشاء... در بهمن ماه این پروژه پایان یابد.

۲- پیش بینی فهرست مطالب پایان نامه: سازماندهی این پژوهش بر اساس فرضیه های بیان شده و متغیرهای دخیل در آن شکل می گیرد.

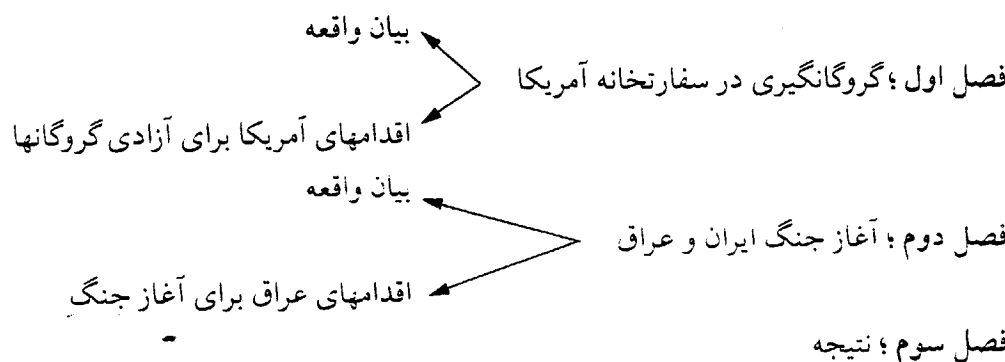
کلیات: سیر اجمالی تاریخ روابط ایران و عراق و سیر اجمالی تاریخ روابط ایران و آمریکا
بهره نخست: بررسی فرضیه های جایگزین

فصل اول؛ قرارداد ۱۹۷۵ الجزیره و آغاز جنگ ایران و عراق

فصل دوم؛ فروپاشی ارتش ایران و آغاز جنگ ایران و عراق

فصل سوم؛ حرارت انقلابی؛ فرضیه صدور انقلاب و آغاز جنگ ایران و عراق

بهره دوم: گروگانگیری در سفارتخانه آمریکا و آغاز جنگ ایران و عراق

توضیح: در صورتی که معلوم شود متغیر گروگانگیری علت اصلی آغاز جنگ نیست، متغیر قوی جایگزین این متغیر می شود.

۳- منابع و مراجع اصلی مورد استفاده (حداقل ۳ مورد):

منابع و مراجع اصلی:

۱. برژینسکی، زیگنیو. اسرار سقوط شاه و گروگانگیری. ترجمه حمید احمدی. تهران: چاپ نراقی، ۱۳۶۲.
۲. پارسادوست، منوچهر. نقش عراق در شروع جنگ. تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۶۹.
۳. پارسادوست، منوچهر. زمینه های تاریخی اختلافات ایران و عراق. تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۶۴.
۴. تراب زمزمی، عبدالمجید. جنگ ایران و عراق. ترجمه میژگان نژند. تهران: نشر سفیر، زمستان ۱۳۶۸.
۵. جردن، هامیلتون. بحران. ترجمه محمود مشرفی. بی جا، انتشارات هفته، ۱۳۶۲.
۶. سالیانجر، پیر. گروگانگیری در ایران و مذاکرات محرمانه تهران. ترجمه ثقه الاسلامی. بی جا: انتشارات نوین، ۱۳۶۲.
۷. مازندی، یوسف. ایران ابر قدرت قرن. به کوشش عبدالرضا هوشنگ مهدوی. تهران: نشر البرز، ۱۳۷۳.

تقديم به:

امير المؤمنين علي عليه السلام

بسم الله الرحمن الرحيم

«یک فطره آبادی برای دانشگاه، یک دریا آبادی برای کشور می آورد»

«شناسنامه رساله‌های کارشناسی ارشد

(به منظور معرفی در رسانه‌های همگانی)

دانشکده: حقوق و علوم سیاسی گروه: علوم سیاسی تاریخ دفاع: ۷۹/۴/۱۳

۱- عنوان: گروگان‌گیری در سفارتخانه آمریکا و آغاز جنگ ایران و عراق

۲- دانشجو: حمید حبیبی نشانی: دانشکده حقوق و علوم سیاسی

۳- استاد راهنما: دکتر مصطفی ملکوتیان تلفن مستقیم: ۶۱۱۲۵۵۰ ساعات تماس: صبح روزهای دوشنبه
نشانی: دانشکده حقوق و علوم سیاسی

۴- چکیده (به گونه‌ای ساده و روان که مورد توجه همگان قرار گیرد):

موضوع این تحقیق گروگان‌گیری در سفارتخانه آمریکا و آغاز جنگ ایران و عراق است. پژوهشگر در صدد پاسخگویی به این پرسش اساسی است که علت اصلی آغاز جنگ ایران و عراق چیست و آیا موضوع تحقیق می‌تواند علت اصلی باشد؟ فرضیه اصلی تحقیق وجود رابطه بین متغیر مستقل گروگان‌گیری در سفارتخانه آمریکا (X) و متغیر وابسته آغاز جنگ ایران و عراق (Y) بود. روش علمی تجزیه و تحلیل داده‌های X و Y و آزمون متغیرهای جایگزین رقیب X_1 ، X_2 ، X_3 (قرارداد ۱۹۷۵ الجزیره، فرضیه صدور انقلاب اسلامی و فروپاشی ارتش ایران) دو نکته مهم را تأیید کرد: الف. متغیر X عامل شتابزای آغاز جنگ ایران و عراق بوده؛ ب. متغیر X_3 (رفتارهای تحقیرآمیز دولت عراق و شاه ایران) علت اصلی آغاز جنگ ایران و عراق بود. در واقع زیاده‌طلبی مقامات عراقی، بی‌اعتنایی به کمترین حقوق ایران و رفتارهای تحقیرآمیز مستمر نسبت به شاه ایران نه تنها زمینه ساز و علت اصلی مخاصمه ۱۹۶۹ و لغو قرارداد ۱۹۳۷ گردید، بلکه عامل اصلی انعقاد و لغو قرارداد ۱۹۷۵ هم شد. بنابراین دو استنتاج تحقیق به شرح زیر است:

۱. استنتاج موضوعی: «مقامات عراقی با برخورد از موضع بالا و اعمال رفتارهای تحقیرآمیز، خود را در دام خطرناک دور و تسلسل باطلی انداختند که زمینه ساز و علت اصلی آغاز جنگ هشت ساله گردید».
۲. استنتاج مفهومی: «رفتارهای تحقیرآمیز دولتی نسبت به دولت دیگر، نه تنها زمینه‌های دخالت بازیگران اصلی سیستم بین‌الملل را فراهم می‌کند بلکه دولت تحقیر شده را غالباً و می‌دارد تا دالان یک طرفه جنگ را برای انتقام جویی پیماید».

عضو استاد راهنما:

لطفاً چکیده جداگانه‌ای را هم برای ارائه در شبکه اینترنت ارسال فرمائید.

«روابط عمومی دانشگاه تهران - واحد مطالعات و انتشارات»

تلفن: ۶۴۰۵۰۴۷ - ۶۱۱۲۹۳۳

پیش‌گفتار

ارتباط و پیوستگی علوم به یکدیگر، به کارآمدی ابزارها و یافته‌ها کمک شایانی کرده است. این اصل توجه محققین علوم اجتماعی را نیز به خود جلب نموده است. این محققین در تلاشند تا با استفاده از یافته‌های علوم دیگر، بخصوص علوم تجربی نظریه‌های دقیق‌تر و جامع‌تری را ارائه دهند. روش تجربی از جمله مواردی است که پژوهشگران علوم تجربی به ویژه محققین علوم سیاسی را برای نیل به هدف بالا یاری می‌رساند. در همین راستا نگارنده از ابتدا تلاش خود را بر به کارگیری روش علمی برای بیان میزان همبستگی دو پدیده مهم در تاریخ سیاسی بعد از انقلاب اسلامی ایران (گروگان‌گیری در سفارتخانه آمریکا و آغاز جنگ ایران و عراق) متمرکز نمود. محدودیت زمانی اقتضا نمی‌کرد تا میزان همبستگی دیگر متغیرهای دخیل در آغاز جنگ ایران و عراق را با این روش مشخص کرد. لذا از روش گروه شاهد برای این منظور کمک گرفته شد. با این روش مشخص شد که هیچ یک از متغیرهای دخیل علت اصلی آغاز جنگ ایران و عراق نبودند. این متغیرها هر کدام شرط لازم برای آغاز جنگ هستند اما به تنهایی شرط کافی نیستند.

با بهره‌گیری از روش تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز میزان همبستگی متغیر مستقل فرضیه اصلی تحقیق (گروگان‌گیری در سفارتخانه آمریکا) به عنوان علت اصلی تأیید نشد و معلوم شد که این پدیده، نقش عامل شتابزای آغاز جنگ ایران و عراق را ایفا کرد.

سرانجام فرآیند تحقیق نشان داد رفتارهای تحقیرآمیز دولت عراق نسبت به شاه ایران و سپس شاه ایران که منجر به مخاصمه سال ۱۹۶۹ (۱۳۴۸) و انعقاد و لغو قرارداد ۱۹۷۵ گردید، علت اصلی آغاز جنگ هشت ساله بود.

بنابراین، از رساله حاضر، به عنوان نمونه‌ای از به کارگیری روش علمی برای تبیین ارتباط یا عدم ارتباط بین دو متغیر مستقل و وابسته و نمایش میزان همبستگی آنها بر روی محور مختصات و بررسی دیگر متغیرهای دخیل می‌توان نام برد. اما ذکر این نکته هم ضروری است که کاربرد روش علمی در علوم سیاسی با محدودیتهایی روبرو می‌باشد. همچنان که در این تحقیق برخی از این محدودیتها خود را نشان داد. ولی استمرار چنین پژوهشهایی، به رغم وجود برخی نارساییها، نتایج و دستاوردهای خوبی در پی خواهد داشت. لذا وظیفه شاگردی اقتضا می‌کند که از کلیه کسانی که در چگونگی بهره‌گیری از روشهای علمی در این تحقیق مددکار اینجانب بوده‌اند، سپاسگزاری کرده و بهترین درودهایم را نثارشان می‌کنم و از خداوند بزرگ توفیق روز افزون این بزرگواران را در عرصه تعلیم و تربیت خواستارم.

تقدیر و تشکر:

بر خود واجب می‌دانم به مثابه "لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق" از راهنمائیهای ارزنده و زحمات بی دریغ و دلسوزانه اساتید گرانقدر دکتر ملکوتیان، دکتر موثقی، دکتر افتخاری و دیگر عزیزانی که به عنای این اثر کمک کردند، سپاسگزاری کنم و از خداوند متعال برای این بزرگواران، سلامتی، طول عمر، موفقیت بیشتر در امور و عاقبت به خیری آرزو نمایم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	طرح تحقیق
۲	بیان مسئله پژوهش
۴	بررسی آثار
۸	هدف پژوهش
۸	متغیرهای دخیل
۹	فرضیه‌ها
۹	فرضیه اصلی
۱۱	آزمون فرضیه‌ها
۱۵	پیامدهای تأیید فرضیه اصلی
۱۵	نقطه تمرکز
۱۶	سازماندهی تحقیق
۱۷	کلیات
۱۸	سیری اجمالی در تاریخ روابط ایران و عراق (۱۹۸۰ - ۱۹۲۰)
۲۰	سیری اجمالی در روابط ایران و آمریکا (۱۹۸۰ - ۱۸۸۳)
۲۷	بهره نخست: بررسی فرضیه‌های جایگزین
۲۸	فصل نخست: قرارداد ۱۹۷۵ الجزیره و آغاز جنگ ایران و عراق

۲۸	زمینه‌های انعقاد قرارداد ۱۹۷۵
۳۴	مفاد اساسی قرارداد ۱۹۷۵
۳۵	علل انعقاد قرارداد ۱۹۷۵
۳۷	لغو قرارداد ۱۹۷۵ و آغاز جنگ ایران و عراق
۳۹	نتیجه
۴۲	فصل دوم: فروپاشی ارتش ایران و آغاز جنگ ایران و عراق
۴۳	بازدارندگی
۵۱	نتیجه
۵۴	فصل سوم: حرارت انقلابی؛ فرضیه صدور انقلاب و آغاز جنگ ایران و عراق
۵۴	انقلاب اسلامی عاملی تأثیر گذار
۵۷	فرضیه صدور انقلاب
۵۸	تأثیر انقلاب اسلامی بر کشور عراق
۶۱	نتیجه
۶۴	بهره دوم: گروگان‌گیری در سفارتخانه آمریکا و آغاز جنگ ایران و عراق
۶۵	فصل نخست: گروگان‌گیری در سفارتخانه آمریکا
۶۵	۱. بیان واقعه
۷۲	۲. اقدامات آمریکا برای آزاد سازی گروگانها
۹۴	فصل دوم: آغاز جنگ ایران و عراق
۹۴	۱. بیان واقعه
۱۰۰	۲. اقدامات عراق برای آغاز جنگ
۱۳۶	واکنش آمریکا، شورای امنیت و دولتهای عرب منطقه
۱۴۰	فصل سوم: نتیجه
۱۵۷	فهرست منابع
۱۷۴	پیوستها
۲۰۲	چکیده انگلیسی

فهرست نمودارها

ردیف	عنوان نمودارها	صفحه
۱-۲-۲	آمار تجاوزات مرزی عراق علیه ایران از آوریل ۱۹۷۹ تا سپتامبر ۱۹۸۰	۱۲۹
۱-۳-۲	اقدامات عراق برای آغاز جنگ ایران و عراق	۱۴۸
۲-۳-۲	بررسی تطبیقی اقدامات عراق برای آغاز جنگ با ایران و اقدامات آمریکا برای آزادی گروگانها	۱۴۹

طرح تحقیق

مقدمه

طرح پژوهش

بیان مسئله پژوهش

وقوع یکی از طولانی‌ترین جنگ‌های بعد از جنگ جهانی دوم [جنگ ایران و عراق]، متفکران و صاحب نظران را بر آن داشت که به تبیین علل وقوع این جنگ بپردازند. نقطه آغاز پژوهش در علل آغاز جنگ ایران و عراق بررسی تحولات روابط بین ایران و عراق است. از آنجا که جنگ پدیده‌ای است که بیش از همه معلول اختلافات بین دو کشور می‌باشد، آغاز جنگ ایران و عراق را هم بیش از همه باید در اختلافات بین دو کشور جستجو کرد. مهم‌ترین اختلافات بین دو کشور ایران و عراق، اختلافات مرزی است. این اختلافات به زمان امپراطوری عثمانی بر می‌گردد و از زمانی که عراق به وجود می‌آمد، اختلافات مرزی بین ایران و عراق منتقل شد. این اختلافات، به رغم انعقاد قراردادهای متعدد و توافقاتی که گاهی به سود این و گاهی به سود آن بود، هیچ وقت حل نشد و همیشه هر یک از دو طرف می‌خواست آن قراردادی که به سود خودش است، معتبر شناخته شود. این اختلافات ادامه پیدا کرد تا این که در دهه ۷۰ با تغییر موازنه قدرت در منطقه به نفع ایران، به اوج خود رسید. پیشتر یک توافقی صورت گرفته بود که به دلایلی، یک نهادی کشتیهایی را که وارد اروندرود می‌شدند کنترل و عوارض حق ورودی را جمع‌آوری می‌کرد. این نهاد تحت کنترل عراق بود و قرار بود ایران هم در آن شرکت داشته باشد ولی به